

הכתובה ומקומה בטקס החופה הרפורמי

מטרת הכתובה ותוכנה

כפי שהוסבר בשער א', הכתובה הנה שטר משפטי המפרט את התחייבותו של החתן לפצות את הכלה במקרה של פקיעת קשר הנישואין, קרי גירושין או מות הגבר. פיצויים אלו הותקנו על מנת שגירושה של האישה לא יהיו קלים בעיני הבעל, וחשוב מכך על מנת שיהיה בידיה של האישה סכום כסף אשר יבטיח את רווחתה לאחר תום הנישואין.

חוקרי ההלכה ודיני המשפחה בעת העתיקה, מצביעים על המכנה המשותף לשלושה מנגנונים כלכליים שלוו את מעשה הקמתה של משפחה חדשה: תשלום המוהר, הנדוניה והכתובה. בשלושת המנגנונים פקיעת הנישואין הביאה להעברת ממון ורכוש בין הכלה ומשפחתה לבין החתן ומשפחתו. במקרה של גירושין לאחר תשלום מוהר, הוחזר המוהר לחתן ומשפחתו. במקרה של הבאת נדוניה על ידי הכלה, הושבה הנדוניה לכלה ומשפחתה לאחר הגירושין. במקרה ומעשה הנישואין לוה בהתקנת כתובה, חויב הבעל בתשלום פיצויים לכלה עם גירושה. שלשת המנגנונים תפסו זה את מקומו של זה בהתאם לנסיבות הזמן והמקום, ולעיתים אף נהגו במקביל זה לזה (כך לדוגמה: הכתובה והנדוניה).

מימי המשנה והתלמודים (מאות א-ו לספירה) הפכה הכתובה למנגנון הכלכלי/ממוני העיקרי שלווה את מעשה הנישואין. חשיבותו של מנגנון זה באה לידי ביטוי בקביעה ההלכתית שאסור לגבר לשהות לצד רעייתו ולו שעה אחת אם לא מסר בידיה כתובה. נוסחים בסיסיים ביותר של הכתובה מוזכרים כבר בתלמודים. נוסחים אחרים נמצאו בחפירות ארכיאולוגיות, כדוגמת אלו שנעשו במדבר יהודה, בגניזה הקהירית ובמקומות נוספים. הנוסח שהתקבע במרוצת הדורות מתייחס לשלושה סכומים שונים: עיקר הכתובה, נדוניה ותוספת כתובה. עיקר הכתובה הוא סכום פיצויים קבוע של מאתיים זוז לנישואין ראשונים ומאה זוז לנישואין שניים. בימים עברו היה בסכום זה כדי לכלכל את האישה במשך שנה שלמה לאחר הפרידה. הנדוניה מורכבת מן הכספים, הבגדים והכלים שהאישה מביאה איתה לביתה החדש והבעל מתחייב כיוון חזרו אליה במקרה של מוות או גירושין. בעבר נהגו לפרט את ערכם המדויק של כל מרכיבי הנדוניה. כיום נוהגים להתייחס לסכום קבוע של "מאה זקוקים כסף צרוף" בנישואין הראשונים, ומחצית מהסכום בנישואין שניים.

הסכום השלישי בכתובה הוא תוספת הכתובה שהחתן מוסיף כדי להגביר את מחויבותו. התוספת הקבועה היא "מאה זקוקין של כסף צרוף" הינו - הכפלת שווי הנדוניה אשר תוחזר לכלה. עם הזמן נוסף חלק שני לתוספת - סכום שכל חתן בוחר בעצמו. בנוסף על סכומי הפיצויים, נוספו לכתובה במרוצת הדורות הצהרות שונות על מחויבותו של החתן כלפי הכלה במהלך נישואיהם. בשל העובדה כי הכתובה מפרטת את התחייבותו של הבעל, עליו לקבל תמורה סמלית להתחייבות זו (שיטה זו להענקת תוקף להתחייבות מכונה "קנין סודר"). התמורה נמסרת לבעל על ידי עדי הכתובה המייצגים את הכלה. בימינו נוהגים לסמל את התמורה על ידי מסירת מטפחת לחתן. על פי רוב נחתמת הכתובה טרם הכניסה לחופה על ידי החתן, שני העדים והרב, מסדר הקידושין. במקצת העדות נוהגים לחתום על הכתובה תחת החופה.

משמעות המשפטית של הכתובה המסורתית בימינו

לכתובה המסורתית משמעות משפטית מועטה בימינו לאור החלתו של הדין האזרחי בעניין ההסדרים הממוניים בין בני זוג גם על הליכי הגירושין המתנהלים בבית הדין הרבני. יחד עם זאת, החוק הישראלי מתיר במפורש לאישה לעמוד על כתובתה בבית הדין הרבני ולדרוש את מימושה, תוך ויתור על ההסדר האזרחי הקבוע בחוק או בהלכה הפסוקה.

נוסח הכתובה המסורתית

להלן נוסח הכתובה המסורתית כמנהג יהדות אשכנז. בנוסחי העדות האחרות קיימים הבדלים מועטים שאינם משנים מהותית את תנאי הכתובה:

(פתיחה קצרה המעידה על תאריך החתימה ומקומה)

אנו עדים איך החתן המהולל פלוני בן פלוני ופלונית אמר לבחורה מהוללת זו פלונית בת פלוני ופלונית: היי לי לאישה כדת משה וישראל ואני ברצון ובעזרת השם אכבד ואוקיר ואזון ואפרנס ואכסה אותך בבגדים כדרך בני ישראל המכבדים ומוקירים וזנים ומפרנסים ומכלכלים ומכסים את נשותיהן כראוי; ואתן לך מוהר בתולך מאתיים זוז הראויים לך ומזונותיך ובגדיך וסיפוק צרכיך ולחיות עמך חיי משפחה כדרך כל הארץ.

והסכימה מרת פלונית בת פלוני ותהי לי לאישה. וזאת הנדוניה שהכניסה לו בין בכסף, בין בזהב בין בתכשיטים בבגדים ובכלי הדירה הכל קיבל עליו החתן המהולל פלוני בן פלוני חתן זה במאה זקוקים כסף צרוף והסכים חתן זה והוסיף לה משלו עוד סך מאה זקוקים כסף צרוף אחרים כנגדן, סך הכל מאתיים זקוקים כסף צרוף. ועוד הכניסה לו סך מסוים והוסיף לה החתן כנגדן שליש העולה לסך מסוים, סך הכל כתובה זו נדוניה זו ותוספת זו עולים לסך מאתיים זוז ועוד (כותבים הסכום או סך מסוים) מלבד כל בגדיה, תכשיטה וחפציה השייכים לה.

(כאן באים כמה משפטים שבדרך כלל אין מקריאים בקול, העוסקים בתוקף התנאים שהותנו בין הצדדים, באיסור ביגמיה, באיסור לפתות את האישה לוותר על כתובתה וכדומה).

וגם אמר החתן המהולל פלוני בן פלוני חתן זה: אחריות שטר כתובה זו, נדוניה זו ותוספת זו אני מקבל על עצמי ועל יורשי אחרי להיפרע מכל מיטב הנכסים והקניינים שיש לי תחת השמים שקניתיים ושעתיד אני לקנות, נכסים שיש להם אחריות (נדל"ן) ושאינן להם אחריות (מטלטלין) כולם יהיו אחראים וערבים לפרוע מהם כתובה זו, נדוניה זו ותוספת זו ואפילו מהגלימה שעל כתפי בחיי ולאחר חיי מעתה ועד עולם;

ואחריות וחומר שטר כתובה זו, נדוניה זו ותוספת זו, קבל עליו החתן המהולל פלוני בן פלוני כחומר כל שטרי כתובות ותוספות שנוהגות בבנות ישראל העשויות כדרך חכמים. וקבלנו קניין מהחתן המהולל פלוני בן פלוני, חתן זה למרת פלונית בת פלוני, תמורה זו על כל מה שכתוב ומפורש למעלה בכלי שכשר לקנות בו והכל שריר ובריר וקיים.

נאום (שם העד הראשון ושם אביו) עד. נאום (שם העד השני ושם אביו) עד.
גם אני החתן מודה על כל הנ"ל ובאתי על החתום יום הנ"ל פלוני בן פלוני.

הכתובה בטקס היהודי המתחדש

כפי שצוין בשערים הקודמים, נוסח הכתובה המסורתית אינו נכלל בטקס החופה והקידושין המתחדש. שני טעמים יש לדבר. ראשית – נוסח הכתובה המסורתית סותר את עקרון השוויון ומנציח את ההבחנה ההלכתית הברורה בין מעמדו המשפטי של הגבר ומעמדה המשפטי של האישה במסגרת חיי המשפחה. שנית – לנוכח מקומו של עקרון השוויון בין המינים במשפט הישראלי, ולנוכח החוק המסדיר את היבטים הממוניים של תהליך פירוקו של הקשר הזוגי (חוק יחסי ממון בין בני זוג), נוסח הכתובה המסורתית אינו תואם את מציאות חיינו במדינת ישראל והוא אינו רלוונטי לעידן הריבוני של עם ישראל בארצו.

יחד עם זאת, למרות דחייתו של נוסח הכתובה המסורתית, לא נפקד מקומה הרעיוני והמעשי של הכתובה מהטקס היהודי המתחדש. גם בטקס זה מהווה הכתובה עדות וביטוי למחויבות ההדדית של בני הזוג זה כלפי זה. בכך, גם בטקס המתחדש, משלימה הכתובה את מעשה הקידושין עוד בטרם תתחיל חגיגת הנישואין.

הכתובה בטקס היהודי הרפורמי ראוי ותביא לידי ביטוי שני מישורים של מחויבות הדדית ואחריות. בהתאם לתפקידה המסורתית של הכתובה, מבקשת הכתובה המתחדשת לבטא את התחייבותם של בני הזוג לנהוג בהגינות, ביושר ובכבוד הדדי במהלך חיי הנישואין (אף במידה ויחליטו על פרידה). הכתובה ראוי ותציין את מחויבותם של בני הזוג לחוקיה של מדינת ישראל המסדירים את מערכת היחסים המשפחתית והממונית ולרוחה של מסורת ישראל בהקשר זה. המישור השני שראוי לו לבוא לידי ביטוי בכתובה המתחדשת הוא המישור הרגשי והערכי. הכתובה מהווה כלי מרכזי לביטוי הערכים, הרגשות, התקוות והחלומות עליהם מבקשים בני הזוג לייסד את ביתם. בטקס, שעיקרו נשען על מקראות מסורתיות ועל מנהגים מקובלים, מהווה הכתובה המתחדשת זירה מרכזית להיבטים האישיים, הזוגיים והמשפחתיים של האירוע המרגש.

מועצת הרבנים המתקדמים קבעה כי על הכתובה המתחדשת לכלול לכל הפחות את הקביעה כי בני הזוג נשאו זה לזה כדת משה וישראל, בצד ציון תאריכה העברי של החופה ומקום עריכתה. על הכתוב להיחתם על ידי שני עדים, החתן והכלה ועל ידי הרב/ה. מעבר לפרטים מינימאליים אלו, רשאים בני הזוג לכלול בכתובתם כל אמירה המביאה לידי ביטוי את הדברים והעניינים הנזכרים לעיל. על הכתובה להיכתב בעברית, בנוסח המכבד את מעמדו המקודש של טקס החופה והקידושין. רבני היהדות המתקדמת נוהגים להציע לבני הזוג נוסחים שונים של כתובה, העומדים לבחירת בני הזוג. בני הזוג רשאים לטול את אחד הנוסחים ככתבו ולשונם, לתקנו, למזגו עם נוסחים אחרים, או כפי שצוין, לכתוב את כתובם מראשיתה ועד סופה.

יצוין כי ישנם רבנים אשר מבקשים מבני הזוג לכלול בכתובתם התייחסות מפורשת לחובתם לנהוג זה כלפי זה בהתאם לחוקיה של מדינת ישראל ומסורת הדורות, וזאת כמובן בצד יכולתם של בני הזוג להוסיף לכתובה את הצהרתם הזוגית. הכתובה, כאמור נחתמת עוד לפני מעמד החופה, על ידי העדים, בני הזוג והרב. על פי רוב נוכחים במעמד זה אף הוריהם של בני הזוג, לטובת הכרות עם הרב, קבלת הסבר קצר על הטקס והכנות אחרונות.

להלן מובא נוסח מוסבר של הכתובה המתחדשת. יצוין כי על פי החלטות מועצת הרבנים המתקדמים ניתן לנסח את המילים המופיעות בגופן כחול אף בנוסחים אחרים, מרחיבים או מצמצמים, כל עוד יש בהן ביטוי מפורש לעריכת הנישואים כדת משה וישראל. בעת פגישות ההכנה, יציג הרב / תציג הרבה בפני בני הזוג את הנחיותיו לעניין נוסח הכתובה. יצוין כי ברשות הרב/ה כתובות מודפסות במספר נוסחים (על פי רוב הנוסחים הכוללים את אחת מן הדוגמאות א-ג, המופיעות בהמשך). בני זוג אשר יבקשו לתקן נוסחים אלו או לנסח את כתובתם יצטרכו להפיק את כתובתם בדפוס (בהקשר זה כל צורת הדפסה היא בגדר האפשר).

שטר כתובה בעמוד הבא <<<

שטר כתובה

ב (ציון היום בשבוע: ראשון/שני/.../שישי) **בשבת**, (ציון מנין הימים של חודש העברי: יום אחד/שני ימים/... שלושים יום) **לחודש** (ציון שם החודש העברי), **שנת חמשת אלפים שבע מאות שישים ו** (השלמת השנה העברית) **למנין עמנו, שנת** (ציון מנין שנות העצמאות) **למנין עצמאותה של מדינת ישראל, שאנו מונים כאן** (ציון שמו של הישוב בו נחתמת הכתובה)

אנו עדים

איך אמר החתן (שמו הפרטי של החתן) בן (שמו הפרטי של הוריו וניתן גם להוסיף שם משפחה) **לכלה** (שם פרטי של הכלה): **היי לי לאישה כדת משה וישראל ואני אוהב ואכבד, אזון ואפרנס אותך כמנהג בני ישראל ברעיותיהן. ואיך אמרה הכלה** (שמה הפרטי של הכלה) **בת** (שם הפרטי של הוריה וניתן להוסיף גם את שם המשפחה) **לחתן** (שם פרטי של החתן): **היה לי לאיש כדת משה וישראל ואני אוהב ואכבד, אזון ואפרנס אותך, כמנהג בנות ישראל באישיהן.**

החתן והכלה קבלו עליהם את מחויבויות הנישואין בהתאם לחוקיה של מדינת ישראל ורוחה של מסורת הדורות. כן התחייבו הכלה והחתן ללכת באורחות ההגינות והכבוד ההדדי ולנהוג זה כלפי זה ביושר ובאחריות בכל אשר יעשו. (אפשרות לתוספת: תוקף להתחייבות זו נתנו החתן והכלה בהסכם נישואין)

על דבר כתובתם הוסיפו בני הזוג דברי ברית ואהבה
כאן ניתן להוסיף את הצהרתם הזוגית של בני הזוג; וראו נוסחים לדוגמא בעמ' הבא

והכל שריר וקיים
נאום (שם העד/ה וחתמתו/ה)
נאום (שם העד/ה וחתמתו/ה)

שם הרב, מסדר הקידושין וחתמתו

ואחריות שטר כתובה זה קבלו על עצמם ביום חופתם החתן והכלה:

חתמת החתן והכלה

דוגמאות לנוסחים של ההצהרות הזוגיות שניתן לצרף לכתובה

דוגמא א'

החתן והכלה התחייבו הדדית על דעת המקום ועל דעת הקהל לבנות בית בישראל שבו ישרו שלום ושלווה, אהבה ורעות. ישאפו הם להיות ערים זה לצורכי זה ולהגיע להגשמה משותפת של צרכי הרגש, השכל, הגוף והנפש; ולגדל בנים ובנות לתורה, לחופה ולמעשים טובים ברוח המסורת של עם ישראל מדורות והשקפתו המחודשת בימינו.

דוגמא ב'

נבנה את ביתנו המשותף תוך גילוי לב הדדי, פתיחות, התחשבות ואהבה. נשאב כוח מן החיבור אשר בינינו. נתמוך ביצירה המשותפת והנפרדת של כל אחד מאתנו, למען הגשמת יכולתנו הגופנית, הנפשית וזו הרוחנית. נחלק בינינו את מלאכת החיים כפי יכולותינו, בשוויון, בהגינות ומתוך רצון כן. נחנך את ילדינו ברוח הקדמה, אהבת האדם והטבע, וההימנעות מדעות קדומות ומשנאת חנם. נלמד אותם את יופייה ואת חכמתה של היהדות. נכיר להם את המסורת של עמם ואת תולדות משפחותינו, ונלמד אתם ומהם. יש בנו תקווה שנדע להתגבר על ימים קשים, ושנמצא את הכוח להבין ולסלוח, למחול זה לזה על המגרעות והחולשות, ולעמוד זה לצד זה. שנדע להקשיב ולהיות רגישים, כדי שנחזק איש את רעהו ונתחזק באהבתנו.

דוגמא ג'

נהיה שותפים בברית נישואין. נשאף להקים באחריות ובמסירות בית יהודי וישראלי חם, שבו תשרונה אהבה והבנה, עזרה הדדית, פתיחות והתחשבות; בית שבו נכבד ונוקיר את המשותף והשונה אשר בינינו. יהיו נא חיינו ואהבתנו מתחדשים בכל עת, ולבנו שלם לקראת הבאות – התקוות והאכזבות, ההישגים והכישלונות.